

Безталанна

Автор:

Іван Карпенко-Карий

Безталанна

Іван Карпович Карпенко-Карий

Іван Карпенко-Карий

Безталанна

Драма в 5 діях

Дієві люде

Іван — старий чоловік, москаль.

Софія — його дочка, молода дівчина.

Ганна — удова.

Гнат — її син, парубок.

Варка — дівчина.

Параска — дівчина.

1-а, 2-а дівчата

Омелько, Дем'ян, Степан — парубки.

Явдоха — хазяйка на вечорницях.

1-й, 2-й старости.

Парубки, дівчата і музики.

ДІЯ ПЕРША

Хата Явдохи.

ЯВА I

Входять Гнат і Дем'ян.

Гнат. Через що ж то вечерниці забороняють?

Дем'ян. Хіба ти не знаєш?

Гнат. Не знаю, я тільки що з города приїхав.

Дем'ян. Вчора сіно у Вороного згоріло, а він скаржився старшині, що, каже, парубки заходять з дівчатами під сіно, курять цигарки, і сіно вони, виходить, підпалили.

Гнат. І видумає старий чорт півтора людського! Хто ж то бачив, що парубки з дівчатами під сіном стоять, та ще й цигарки курять?

Дем'ян. Та це правда. Я сам бачив у тон вечір, як случилась пожежа, Омелька і Варку під сіном Вороного.

Гнат. Варку?! З Омельком?!

Дем'ян. Еге.

Гнат. Та ти сам бачив, своїми очима?

Дем'ян. Своїми очима бачив.

Гнат. Варку?

Дем'ян. Варку.

Гнат. З Омельком?

Дем'ян. З Омельком.

Гнат. Ні, то тобі так здалося...

Дем'ян. Що ж то у мене куряча сліпота, чи як? Або не знаю я Варки и Омелька? Стояли, кажу тобі, ще й обнявшись, а як мене побачили, розійшлися. Чудний! Думаєш, як ти до неї залицявся, то вона вже ні до кого більше не притулиться? Ого! Тебе ж не було, вона заскучала, а Омелько розважав! Ха-ха-ха!

Гнат. Не смійся! Не дратуй мене, бо так і тьопну!

Дем'ян. Тю! Чого ж ти на мене сердишся? Сердься на Варку, а мені подякуй.

Гнат. Ходім.

Дем'ян. Куди?

Гнат. Ти куди хочеш, а я додому.

Дем'ян. Не вигадуй біси батька зна чого! Скоро зйдуться хлопці й дівчата.

Гнат. Я не можу бачить ту прокляту фойду, я її тут буду бить, аж пір'я летітиме!

Дем'ян. То й дурний будеш? Пристань до першої дівчини — цим гірше уразиш Варку, ніж тим, що поб'еш. Хіба мало дівчат? Та перша Софія — далеко краща за твою Варку; придивись — як паняночка... І ні з ким не знається.

Гнат. Вона така недоторка: раньше всіх додому йде і все соромиться чогось.

Дем'ян. Тим вона й недоторка така, що тебе любить.

Гнат. А ти ж почім знаєш?

Дем'ян. Та вже знаю... Вчора Софія приходила до моєї сестри, батько її хоче віддати у городі заміж за якогось шевця. Вона розказувала про це сестрі... а я підслухав, — каже: я люблю, сестро, Гната і так, як на смерть, не хочу їхать у город.

Гнат. Та брешеш!

Дем'ян. Побий мене бог, правда! Я, брат, і сам хотів до неї примоститься, та як почув, що тебе любить, охота одпала.

Гнат. А вона ж сьогодні буде тут?

Дем'ян. Безпремінно, зайде попрощатися.

ЯВА II

Входять Явдоха і Варка.

Явдоха. Е, шкода, хлопці, сьогодні вечерниць у мене не буде! Старшина наказав, щоб не приймала вас, бо оштрапують. Все через сіно Вороного: кажуть, що ви

підпалили.

Варка. Я вже прийшла, щоб і кужеля свого взять! Гнате, ви б пошукали на тім боці, чи не прийме нас хто!

Гнат. Пошли Омелька, нехай він пошукає задля тебе.

Варка. Що ти кажеш?

Гнат. Та те ж саме й кажу.

Варка. Уже знову хтось набрехав?

Гнат. На злодієві шапка горить! Зараз догадалась...

Варка. Що догадалась, що догадалась? Чи ти не здурів? Дивіться...

Гнат. Дивись уже ти, а ми бачили.

Варка. Нехай тому повилазить, хто бачив.

Гнат. І бачили, і не вилізло!

Явдоха. Ану, заведіться! Послі собі побалакаєте, а тепер ідіть з богом з моеї хати, бо й другі на огонь почнуть сходиться.

Дем'ян. Та не виганяйте-бо нас, тітко, нехай уже цей вечір у вас посидимо. Ще ніхто не знає, що не можна, і сьогодні зберуться з музикою.

Явдоха. Ще й музика?! Їй-богу, не хочу! Ви мені наробите такого лиха, що оштрапують!

Дем'ян. Пропаде вечір.

Гнат. Ми штраф ускладчину заплатимо!

Варка. Тітко, голубочко, не виганяйте! Бачите, й музика буде, вже давно не танцювали.

Явдоха. Тобі, дзиго, аби танці!.. Глядіть, щоб і вам чого не було.

Дем'ян. Більш копи лиха не буде! Чуєте, вже хтось іде... Дівчата, бо тоненько балакають. (Іде до вікна). Ач! Як гиндичата, пищать.

Варка(до Гната). Чого-бо ти сердишся? Нехай тобі той Омелько сказиться! Притулив горбатого до стіни! (Лащитья). Я тобі щось скажу.

Гнат. Скажеш Омелькові.

Варка. Чи ти не сказився? (Тихо). Гнаточку, хіба ж ти не знаеш...

Гнат. Знаю! Не прилипай.

Варка. Тьфу!

Дем'ян(у вікно). Заходьте, заходьте! Чого ви радитесь там? Софіє, веди перед!

ЯВА III

Входять Софія й дівчата.

Всі. Добри вечір!

Софія. А казали, сьогодні не буде вечерниць. Ми підійшли тихенько-тихенько, та й стоїмо, і боїмося: чи йти, чи не йти.

Гнат(підходить до Софії). Погуляємо, Софіє?

Софія. Погуляємо! Для мене це послідні вечерниці.

Гнат. Чого так?

Софія. Поїду у город до батька.

Гнат(тихо). І заміж там вийдеш за шевця?

Софія (соромиться). А ти почім знаєш?

Гнат(тихо). Знаю. Не їдь! (Шепче їй на вухо).

Софія. Якраз! А Варка?

Гнат. Я забув і думать про неї...

Софія. І за мене потім так само забудеш?

Гнат. Хіба ти Варка?

Варка. Що там Варка тобі нав'язла в зуби? Іди сюди, Гнате!

Гнат. Казав — учора прийде.

Софія(тихо). Іди ж, чом не йдеш?

Гнат. Нехай їй чорт!

Шепчуться з Софією та сміються, а Варка сердиться.

Варка. Чи надовго спарувався?..

Гнат. А тебе завидки беруть, що не всі парубки біля тебе? Буде з тебе й Омелька.

Варка. Чого ти причепився до мене? Як та собака, гарчиш! Не велике щастя і ти, і твій Омелько! Багато вас є, на одній осиці й не перевішаєш! Прощайте, тітко! Я піду, а то ще в холодну звідціля позабирають. Ходім, дівчата!

Дем'ян. А музика ж буде! Ти збиралась танцювати і сама тітку прохала, щоб не виганяла.

Гнат. Та не зачіпай її, нехай іде!

Варка. От же на злість зостанусь.

Гнат. Мені на злість, собі на користь. Скоро й Омелько прийде. Жаль тільки, що сіно згоріло.

ЯВА IV

Входять парубки.

Дем'ян. О, бач! За вовка помовка, а вовк у хату шусть.

Варка. Повісь собі його на шию!

Гнат. Нащо його вішать, коли ти сама повісишся у нього на шиї!

Омелько. Кого це збираєтеся вішать?

Гнат. Та тут дівчина вішається одному парубкові на шию, та нема доброї мотузки, а на тонкій обірветься.

Варка. Дурному вічна пам'ять!

Омелько. А нам на здоров'я.

Гнат. Тепер, може, буде и вічна. Воно все так: як є — не жалуем, а нема — плачемо.

Варка. Нема за ким плакати, нема кого и жалувати.

Омелько. Нічого не розберу. Бачу тільки, що Варка з Гнатом глек розбили.

Гнат. А ти черепки позбирай та в кишеню заховай.

Омелько. Хоч би й за пазуху заховав, тобі яке до мене діло?

Гнат(сміється). Малі та дурні раз у раз на смітнику збирають черепки, й ім ніхто не заважа, — збирай і ти.

Омелько. Гляди, щоб з твоєї голови черепки не посипались!

Гнат(підступа). Ану, попробуй!

Омелько. Думаєш, злякаюсь? От тільки не одійдеш, то й побачиш! Чого чіпляєшся? Дума, як здоровий, то й побоюєшся? Кілок не розбира ні здорового, ні слабого!

Дем'ян. Та годі вам гризтись за масляні вишкварки! От нещасливий день: послідній раз зібралися, а згоди нема, тільки сварка.

Омелько. Чого ж чіпляється, мов скажена собака?

Дем'ян. Годі! Харитон! Давай по чарці! Я бачив, там у тебе щось з-за пазухи виглядало.

Харитон. Підождем.

Дем'ян. Ну, так я співать почну. (Співа).

Светить місяць,

Светить ясний,

Просвіщається заря...

Хлопці перебивають.

Дехто. Ну її, це давня. Ти гуртової затинай.

Дем'ян. Ну, давай гуртової.

Ой гиля, гиля,

Гусоньки, на став,

Добривечір, дівчино,

Бо я ще й не спав.

Ой боже, боже,

Який я вдався:

Брів я через річеньку

Та й не вмивався.

Ой вернуся я

Та й умиюся,

На свою дівчиноньку

Та й надивлюся.

Ой не вертайся

І не вмивайся -

Єсть у мене криниченька

Під перелазом,

Умиємось, серденько,

Обое разом.

Як хор співа, входять музики, сідають наперед кону і лагодяться. Хор замовк; з посліднім акордом пісні грають козака, танцюють. Через яку хвилю кричать: "Старшина!", "Ні, Онисько!". "Тікаймо!".

Явдоха. Ой боже мій, що ж це буде?

Голос під вікном: "Ач, який гармидер підняли! Це тим, що не велено збираться? Зараз мені розходьтесь, бо запишу у протокола, то будете знать..."

Всі один по одному виходять. Чуть голоси: "На той бік?", "Ходім мерщій!", "Додому!", "А ти куди?".

Явдоха. Я казала, що ви мені біду накличете! Ох лихо! Ще оштрапують! Чули — кричав, що протокола якогось напишуть! Треба побігти упрось, щоб не казав старшині, він на могорич здасться! (Хутко виходить).

Тим часом усі пішли, осталися тільки Гнат, Софія й Варка.

ЯВА V

Софія, Варка й Гнат.

Софія(до Гната). Прощай! (Іде за хазяйкою).

Гнат. Та й я за тобою.

Варка(його придержує). Стривай!

Гнат. Чого тобі?

Варка. За що ж ти кидаєш мене?

Гнат. Не бігай за всіма разом! Любиш одного, до одного й горнися. А то, як у тій пісні співають: "Я з тобою вечір стою, на іншого важу".

Варка. За ким же я, окрім тебе, упадаю?

Гнат. Хлопці бачили, як ти під сіном, обнявшись з Омельком, стояла.

Варка. Бодай вони так бачили своїх батьків, як вони бачили мене з Омельком...

Гнат. Дем'ян тобі у вічі скаже...

Варка. А як і справді пожартувала з Омельком, то хіба це великий гріх?

Гнат. Я так жартувать не вмю. Пусти, не держи мене!

Варка. І ти ж з другими жартуеш — я не сердюсь, а як я пожартувала...

Гнат. Ну, то й жартуй! Така вже в тебе вдача, так тебе зліпили: ти не для одного, ти для всіх!

Варка. І тобі не гріх і не сором таку неправду говорить? Невже ж ти мене покинеш, справді?

Гнат. Парубків доволі е, охотників найдеться багато, не заскучаеш... Прощай, немає часу...

Варка. Софія жде?.. Мене докоряеш, а сам учора божився, що мене любиш, а сьогодні біжиш божиться Софії? Не буде тобі щастя з нею, не буде!.. Гнате, схаменись, Гнаточку! Ти ж присягався мені...

Гнат(на відході). Було б шануваться... (Пішов).

ЯВА VI

Варка(одна). Сором, сором який! Через неділю мав старостів присилать — і покинув. Піде поговор, неслава, подумают, що я й справді яка непутня... Засміють, посивію в дівках... а ти будеш кепкувать?! Ні! Треба кувать залізо, поки гаряче... Ти одбивав від мене парубків, а тепер за першого, якого стріну, хоч і зараз, — ухватюсь, і не я буду, коли не вийду заміж раніш, ніж ти опам'ятаєшся!

Входе Степан.

Степан!.. Попробую щастя — він задивлявся на мене не раз...

ЯВА VII

Степан і Варка.

Степан. Здрастуй, Варко... Що ж це нема нікого?

Варка. Були, та Онисько розігнав усіх.

Степан. І Гнат був?

Варка. Здається, був... та був же, був!

Степан. Де ж він?

Варка. А чорт його знає, куди він пішов... Тобі він хіба потрібний?

Степан. Ні, я так питаю...

Варка. Давно я тебе бачила, Степане, аж наче чого зраділа — мов брата стріла... Чого ти рідко так на вечерниці ходиш?

Степан. Наймит, ніколи, немає часу.

Варка. Правда твоя, Степаночку. Гірко жить на світі, як нема батька, матері... нема щирої дружини... Я часто, дивлячись на тебе, як ти працюєш, думаю собі: щаслива та дівчина буде, котру ти посватаєш...

Степан. Дівчата таких, як я, не люблять.

Варка. Які дівчата.

Степан. Та всі вони однакові: гляне на мою твар, злякається й одвернеться... (Сміється).

Варка. Яка ж у тебе твар?.. Зовсім не страшна, що ти вигадуєш?

Степан. Ти вдень придивись, то й сама злякаєшся: ряба, мов чорти горох на ній молотили.

Варка. Скажи краще, що ти несміливий, та й звертаєш на твар і ганиш її без міри! Он горбатий Маржан яку кралю висватав. Хіба ти до нього прирівнявся? Ти парубок як дуб, на все село, — і глянуть любо.

Степан. Хіба ззаду...

Варка. Вже коли дівчина тобі говоре, то повір! От спробуй: яка до вподоби — сміливо залицяйся, то й побачиш, що твоя буде.

Степан. Всі казали, що ти горда, а ти, бачу, така привітлива, балакуча...

Варка. Я горда? Ото! Чим же мені гордувать?

Степан. Красива, а всі залицяються, от і горда.

Варка. Коли хочеш, то я горда тим, що ні на кого не дивлюся і не вважаю на їх залицяння.

Степан. А Гнат?

Варка. Що мені Гнат? Пройдисвіт, волоцюга, та й більш нічого. Ти думаєш, що я до Гната?..

Степан. Кажуть.

Варка. Не вір. Мені такі парубки не до вподоби. Правда, він упада за мною, а мені про нього байдуже... Я скоріше полюблю смирного, роботящого.

Степан(бере її за руку). А я думав...

Варка. Що ми любимось з Гнатом? Ні, ніхто не знає, кого я люблю. (Зітхає).

Степан (притяга її до себе). Кого ж?

Варка. Як буде сміливіший, то й сам догадається... Ну, пусти, я піду.

Степан. Варко.

Варка. Чого?

Степан. А не будеш сміятися?

Варка. Нема з чого.

Степан(набик). У мене серце замирає! А!! (До Варки). Скажи, кого ти любиш? Може... ні, скажи сама... скажи, скажи!

Варка. Я люблю смирного, несміливого, роботящого... трохи таранкуватого, та доброго парубка... От тобі й догадайся!

Степан. Мене?!

Варка(опуска очі). Тебе... вгадав...

Степан. От несподівано!.. Ти ж не жартуєш, ні?

Варка. Що ти, бог з тобою.

Степан. Я від твоїх речей мов одурів! Я сам тебе давно люблю, тільки боявся про те й подумати, щоб тобі признатися.

Варка. Суженого конем не об'їдеш...

Степан. А коли так, то завтра жди від мене старостів, нам нічого одволікати, ми любимося давно обое; мені ж нема з ким радиться, я сам-один, ніхто не забороне посватати кого схочу, а гроші є у мене, слава богу!

Варка. І я так думаю, бо й мені ніхто не забороне, і я сама собі господиня...

Степан. Варко! Я не вірю своєму щастю. Мені все здається, що ти шуткуєш... Коли пошуткувала, то не доводь шутки до наруги, скажи зараз, бо я не вмю так, як другі... як осоромиш перед людьми... насмієшся надо мною, я...

Варка. Хтось сюди, либонь, іде... здається, тітка вертається! Іди, Степане, я візьму кужіль і зараз вийду, ми ще з тобою побалакаєм. (Степан виходе, а Варка бере кужіль). Ну, тепер мені нічого не страшно... Степан від брехень захистить. А все ж на душі важко! Не вірю я, щоб Гнат мене покинув! Не вірю, тричі не вірю! Він завтра прийде сам до мене!.. О, коли б так сталося!.. Тоді Степана набік.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Улиця. Варчина хата, зліва від глядачів.

ЯВА I

Варка(стоїть на порозі й виглядає). Нікого не видно!.. Серце до Гната рветься, а злість і досада здержує... Де ж він?.. Вже й вечір наближається, а на душі так погано, мов там прилип шматок чогось важкого і гне мене до землі!.. Ох!.. (Зачиняє двері й зникає в хаті).

ЯВА II

Виходить Ганна, з правого боку від глядачів.

Ганна. Сказився парубок, не іначе!.. І на вулиці не видно... Ждала обідать — не прийшов, галушки перестояли, як кваша, і сама через нього не обідала... Вже й вечоріє, а його нема!.. Чи не поробили йому чого дівчата?.. Вештається скрізь по вечерницях, може, яка й піднесла... чого доброго... ще пропаде!.. От наказаніє господне! Кажу: женися, Гнате, — не слуха... Ну, та вже насяду я на нього й доти буду гризти, поки таки цієї осені не оженю. Пора, а то зовсім розпаскудиться! І додому самій не хочеться йти, та треба, бо там свиня 5 корито з'їсть, така клята ненажера. Коли б мерщій опоросилась — тепер у городі поросята по карбованцю... (Пішла уліво від глядачів).

ЯВА III

Справа виходять Омелько й Дем'ян.

Омелько. Та невже ти не брешеш?

Дем'ян. Ёй-богу, Степан сам сьогодні приходив до мого батька, прохав, щоб пішли старостою до Варки. Батько вже збираються, мнуть табаку у череїтку, а дядько Микола зайдуть за ними з Степаном разом. От гарбузяку піднесуть, от сміха буде!

Омелько. Чого? Вони ж посварились з Гнатом; може, на злість йому й рушники подає за Степана!.. Хіба ти не знаєш Варки?..

Дем'ян. Та знаю, що вона, аби' свого доказать, піде й до чорта на обід; тільки ж Степан рябий, як еоровд яйце, а вона вередлива, та й Гната ще не забула...

Омелько. Так що ж, що рябий! Він здоровий, роботящий, кажуть, і гроші є... Чого ж їй ждять? Коли Гнат покинув, піде й за рябого. Жаль. Гарна дівчина, хоч би й не Степанові, якщо не проштрапилась...

Дем'ян. А вона тобі до вподоби?

Омелько. Диво, кому ж вона не до вподоби?

Дем'ян. Та першому мені. Я її боюся. Як гляне, так аж мороз по шкірі піде.

Омелько. То й добре? Я їх багато бачив на сахарному заводі, а таких нема?

Дем'ян. То сватай.

Омелько. Спізнився.

Дем'ян. От Степан візьме в обидві жмені гарбуза, а ти й засилай зараз старостів. Вона за тебе скоріше піде, бо через тебе й посварилась з Гнатом.

Омелько. Як?

Дем'ян. Та так. Я бачив, як ти під сіном обняв її, та й сказав Гнатові, ну, а його й запалило.

Омелько. От навіжений! Я хотів пошуткувать, обняв її, а вона мені стусана дала та й вирвалась. Що ж з цього? А! Я й не розшолопав вчора, чого він до мене чіплявся! Слухай! Гнат ще не зна про старостів, на вулиці його не видко, ходім до нього та розкажемо, і я помирюся з ним, і його помирю з Варкою. Чортзна за що посварились.

Дем'ян. Та йому про Варку байдуже! Хіба не бачив, як біля Софії увивався? Ну й майстер він біля дівчат!

Омелько. А коли байдуже, то посміємося разом з ним над Степаном; а потім прийдемо сюди, подивимося на сватання.

Дем'ян. Ну, ходім.

ЯВА ІV

Зліва виходять Софія й Параска.

Омелько. От і дівчата! Куди?

Параска. Туди. А ви куди?

Дем'ян. А ми туди!.. Ти знаєш, що тут сьогодні сватання?

Параска. Яке?

Дем'ян. Степан свата Варку.

Параска. Тю! Що ти мелеш?

Омелько. Побачите самі! (До Дем'яна). Ну, ходім, покличем Гната.

Параска. Хіба його нема на вулиці або у Миколи?

Дем'ян. Нема.

Пішли вліво.

Софія. Я вернуся, сестричко, додому. Гната нема між хлопцями — чого я піду. Може, він до мене зайде, вчора обіщав.

Параска. Та ще побачишся.

Софія. Е, ні. Я завтра рано поїду до татка, а тепер розминемося! Ох! Вчора, гей, він мені такого наговорив, що я мало не здуріла: не знаю, чи й вірить своєму щастю?.. Так скоро все зробилося, що я мов несамовита ходю.

Параска. То вже тобі так бог дає, що щастя в двір само йде; ти ж давно Гната любила...

Софія. Може, він шуткував...

Параска. Чого ж йому шуткувать?

Софія. А Варка?

Параска.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://tellnovel.com/ru/karpenko-kariy_-van/beztalanna

Текст предоставлен ООО «ИТ»

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию: [Купити](#)